

Spelen in de Sikkelsestraat

Verslag van een namiddag dramatisch werken met jeugdliteratuur.

Wat hieronder volgt is een verslag van een namiddag-sessie i.v.m. dramatisch en expressief werken rond het boek "Sikkelsestraat 12" van Gaston Van Camp (Lannoo). Het aanbod werd uitgewerkt door Luk Van Helmont, André Swillens, Tine en Luuk Van Waes met de bedoeling om de leerlingen van een regentaatsopleiding kennis te laten maken met het gebruik van dramatische werkvormen in het vak Nederlands.

De bedoeling van dit verslag hier is enkel een aantal mogelijkheden te presenteren om via drama (in de ruimste zin van het woord) jeugdboeken te introduceren in de klas.

Het boek "Sikkelsestraat 12" lijkt ons vooral geschikt voor 13-14-jarigen. De werkvormen die hier beschreven staan zijn zijn echter makkelijk transfereerbaar als verwerkings- en introductiemogelijkheden voor andere (jeugd)boeken. Daardoor zijn de werkvormen zeker ook hanteerbaar in hogere jaren.

Bovendien bestaat de mogelijkheid om de meeste hieronder beschreven werkvormen te isoleren. Het verslag zoals het hier is neergeschreven vergt immers een proces van een drie-tal uren...

1. Een thematisch tableau-vivant

Als aanloop naar de tableau vivant, lieten we de leerlingen vooral elkaar even "beeldhouwen" als volgt :

- a. De lln. gaan 2 à 2 staan; één leerling is beeldhouwer de ander is beeld(materiaal)
- b. De beeldhouwer mag "zijn beeld" nu naar eigen smaak en goeddunken vormen en hervormen : door de benen te buigen, de armen omhoog te brengen, het hoofd te draaien, de ogen te sluiten, de vingers te spreiden,...

Tijdens het beeldhouwen mag echter niet gesproken worden. De beeldhouwer moet werkelijk met de handen het gewenste resultaat vormen.

variatie :

De beeldhouwer mag het beeld ook niet aanraken, maar moet elke beweging voordoen.

vb. wil de beeldhouwer dat z'n beeld de hand tot een vuist balt, dan doet hij het zelf eerst voor (principe van de spiegel).

Het beeld wordt nu lichaamsdeel per lichaamsdeel zo eksakt mogelijk opgebouwd.

- c. Tentoonstelling : de beeldhouwers krijgen de gelegenheid om even de realisaties van hun kollega's te bewonderen.

Variaties :

De beeldhouwers mogen de beelden van titels voorzien, die ze op een papiertje vóór de beelden leggen. Op een vernissage stellen de beeldhouwers dan respectievelijk hun eigen beeld met de titel(s) erbij.

Elk beeld mag één zinnetje zeggen tijdens de vernissage, waarvan het vindt dat het bij zijn houding en figuur kan passen.

vb. Ach, had ik Engeland nu ook maar overwonnen
Heerlijk, zo elke dag in de zon liggen.

- d. de rollen worden nu omgekeerd : de beelden worden beeldhouwers, de beeldhouwers beelden.
- e. eventueel een korte nabespreking.

De leerlingen zetten zich daarna in kleine groepjes (4 à 5 mensen).

Opdracht : tracht het thema van het volgende liedje in een tableau vivant ("schilderij bestaande uit levende personen") weer te geven.

vb. mocht de tekst bijvoorbeeld het sprookje van "Sneeuwitje" zijn, dan kunnen de lln. met het hele groepje bijvoorbeeld het thema "afgunst" in een stilstaand beeld

trachten uit te drukken.

Belangrijk is dat het uitgebeelde duidelijk overkomt bij de toeschouwers.

Als liedje kozen we "Mensen van 18" door Wim de Craene en Della Bossiers.

De leerlingen krijgen de tekst :

wat doet een jongen van 18
na schooltijd nog op straat
er is geen bus meer rond dit uur
die de richting van zijn huis uitgaat
zoekt hij een vriend in de stad
omdat hij soms zijn sleutel vergat
moeder staat beslist op wacht
dat hij maar thuiskomt deze nacht
...

Ze nemen de tekst nog eens individueel door en proberen in groep tot een thema en een gestalte ervan te komen. Elk groepje presenteert zijn "tableau vivant", terwijl de anderen telkens proberen te ontcijferen wat men met het levend schilderij wil uitdrukken, waarvoor de verschillende personages staan,....Hieruit kan een kleine discussie ontstaan rond het thema van het lied.

(Tevens kan men reeds in dit stadium een link maken met het boek van Gaston Van Camp, waarin deels (cfr. fragment infra) dezelfde problematiek aan bod komt).

2. Mannetje-maken

In deze fase willen we enkele personages uit het boek introduceren. Door de papieren personages tot leven te brengen willen we bereiken dat de lln. geïnteresseerd raken in de figuren van het boek en bij een eventuele lectuur achteraf speciale aandacht zouden schenken aan de opvulling van de personages.

Als werkvorm kozen we het zgn. "Mannetje-maken".

a. Introductie van Freek : (hoofdpersonage van het boek)
De begeleider stelt zichzelf voor als "Freek" (14 jaar)

en nodigt de leerlingen uit om hem vragen te stellen. Door een tiental minuten vraag-antwoord, kunnen de lln. op korte tijd heel wat te weten komen over Freek. De antwoorden die de begeleider geeft zijn zoveel mogelijk gebaseerd op gegevens uit het boek.

vb. ll. Waar voo je ?

- Freek (begeleider) : In de Sikkelstraat, nr. 12

- LL. : Heb je broers of zussen ?

- Fr. : Nee, maar mijn ouders hebben wel een zusje ge-
adopteerd. Alies, maar eigenlijk is ze niet echt mijn
zus

- LL. : Waarom niet ?

-....

Belangrijk is wel dat de lln. de gegevens goed onthouden.

b. Introductie van "moeder Robijns" (5 à 10 min.).

De begeleider leest een fragment voor uit het boek. In dit geval een fragment waarin de moeder aan Freek over zichzelf vertelt :

- Kun jij dan piano spelen ? Dat heb je me nooit verteld.

- Ik heb jaren conservatorium gelopen. Dat was vóór ik je vader kende. Ik kreeg les van heel dure muzikanten, beroemde namen in die tijd. Ik wilde concertpianiste worden. Toen ik je vader leerde kennen, heb ik mijn muziekstudie opgegeven, voorgoed. Ik heb geen klavier meer aangeraakt, nooit meer. Ik ben gestopt met tennis. Je vader vond tennis "bourgeois". Ik heb mijn racket weggegeven, hij hield meer van voetballen en biljarten, maar dat heb ik pas later gemerkt.

Ik gaf mijn paardrijden op, het was te duur voor ons, beweerde je vader, en dat was toen ook zo. Ik liet dat alles met een glimlach in de steek. Ik was bereid om me helemaal in te zetten voor het gezinnetje dat we zouden hebben, vier of vijf kinderen, een eigen huis...Een moeder van vier kinderen heeft toch geen tijd om uren rond het chalet van de tennisclub te hangen ? Rijdt toch geen paard ? Droomt toch niet van een carrière als concertpianiste ? En ik gaf het allemaal op. Zonder morren., Freekje, zonder één boze frons. Ik heb bewust voor je vader gekozen. In hem zat toen meer muziek dan in het conservatorium. Dacht ik. De bitterheid is veel later gekomen.

('Sikkelstraat 12', p.;50)

De hele klasgroep speelt nu "de moeder-figuur", één per-

sonage dat door de hele groep tegelijkertijd wordt gespeeld. De begeleider stelt nu aan de ll.n. (moeders) om de beurt een aantal vragen, waarop ze antwoorden vanuit hun rol. Ze mogen echter noch het boekfragment noch de antwoorden van hun medeleerlingen (medemoeders) tegen spreken.

bv. Begeleider : hoe oud ben je Mevrouw Robijns ?

Ll.1. (moeder) : Daar antwoord ik liever niet op

Beg. : Hoelang ben je al getrouwd ?

Ll. 2 : Reeds 23 jaar.

Beg. : Gelukkig getrouwd ?

c. Introductie van "vader Robijns" : (tijd 5 à 10 min.)

idem

fragment : (Sikkelstraat 12, pp. 14-15).

Paps zegt soms zinnen zoals je die in boeken leest, met veel geijkte uitdrukkingen (werkwoordelijke uitdrukkingen, gezegde plus koppelwerkwoord en heel die santeakraam) en vage wijsheden waarmee hij in een vergadering de indruk maakt, denk ik - en daarom doet hij dat thuis ook. Ik vind hem maar een oppervlakkige babbelaar, praten kan ie als een ekster, akkoord, vooral als er publiek aan zijn lippen hangt - een glanzende zeepbel : woorden, uitleg, tralala. Maar hij kan geen spijker in de muur slaan, daar heeft hij Omeneel voor nodig,

(Opm. wegens de lengte van het fragment nemen we het hier niet integraal over. Het gebruikte fragment liep tot de zin : "Een briljant toneeltje. Applaus graag!" (pag.15).

3. Rolopbouw voor het rollenspel

Deze rolopbouw is erop gericht de ll.n. een duidelijk (rol) houvast te geven, om op het einde van de ontmoeting een rollenspel te kunnen brengen waarin de 3 uitgewerkte personages uit het boek tot een rolvast spel kunnen komen.

a. Rolinleving :

De rolinleving werd als volgt opgevat : de begeleider geeft een situatieimpuls, en de ll.n. spelen die situatie vanuit de rol van één van de gekreëerde personages (nl. Freek, vader of moeder). We geven een aantal keuzevoor-

beelden van mogelijke situatieimpulsen a.d.h.v. het personage van "FREEK" :

bv. :

- je loopt rond in de straat; let op de manier waarop je je verschillende lichaamsdelen beweegt (o.a. hoe houd je je hoofd ?; je schouders ?; ga je traag, snel ?....)
- je steekt de straat over
(nadat iedereen dat gedaan heeft kan je de groep in twee verdelen en de ene groep eens naar de andere laten kijken)
- je vriendje komt en je wilt een goede indruk maken; je ruimt nog snel je kamer op, op jouw manier (je hebt maar weinig tijd)
- je bent 's nachts alleen op je kamer; je wilt iets gaan drinken, niemand mag je horen)
- je pakt je valies
- je hebt je huiswerk niet gemaakt en je moet je verantwoorden t.a.v. je leerkracht (de helft van de groep neemt de rol van de leerkracht)
- je vader had je beloofd om je morgen naar het vliegveld te brengen voor het zweefvliegen; hij zegt je dat hij je niet kon brengen (cf. boek).

Voor deze rolinleving kunnen we een aantal mogelijke organisatievormen suggereren :

- ofwel doorloopt men de verschillende personages elk afzonderlijk (d.w.z. geeft men een aantal situaties op voor Freek, dan voor de moeder, vervolgens voor de vader) Op deze manier heeft elke leerling in de huid van elk personage gezeten.
- ofwel laat men de lln. kiezen voor één van de drie personages (op voorhand) en tracht men situatie-impulsen op te geven die haalbaar (=speelbaar) zijn voor elk van de drie personages, vanuit hun specifieke rol. Belangrijk is echter dat -met het oog op het daarop volgend rollenspel- op voorhand drie gelijke groepen gevormd worden.
(P.s. Dit wil echter niet zeggen dat in deze inlevingsfase voortdurend op een samenspel tussen de drie personages moet gewerkt worden. Een voldoende uitgewerkte in-

dividuele fase is bij een dergelijk rol-opbouw erg belangrijk).

- ofwel (als men op de een of andere manier in de lukse situatie verkeert van over 3 begeleiders te beschikken) kan men de groep in 3 verdelen (per personage) en in aparte groepen de rollen trachten verder uit te werken.

Enkele opmerkingen :

- kies je situaties zo, dat je de non-verbale impulsen vooraan plaatst, de verbale achteraan.
- laat nooit té lang spelen (gemakkelijk gezegd hé...)
- zorg voor een snelle opeenvolging van de verschillende situaties.
- tracht reeds een aantal elementen aan te brengen die men in het erop volgende rollenspel kan gebruiken.
- kies bij voorkeur een aantal specifieke situaties uit het boek vb. laatste opdracht van Freek

vader : verwelkomt de mensen bij een vergadering van het Davidsfonds.

b. Vastzetting van de rol

Eventueel kan nog geopteerd worden voor een tussenfase waarin de rollen definitief worden vastgezet. Dit kan bijvoorbeeld op de volgende manier gebeuren (a.d.h.v. kollektieve impulsen)

- je komt 's avonds laat thuis
- je gaat naar je bed
- overdenkt even de voorbije dag; wat heb je gedaan; wie zag je allemaal vandaag;....; wat ga je morgen doen; wat zal je aandoen ?
- opstaan
- je moet je bus halen (binnen 5 minuten)

Deze fase kan nuttig zijn wanneer de leerlingen slechts op dit moment voor één van de drie rollen definitief kiezen (of wanneer men gewerkt heeft in drie verschillende groepen, cf. organisatievorm 3). Ze heeft als functie de leerlingen nog een laatste maal attent te maken op de

fysiek en de psychologie van het personage waarvoor men koos. Probeer wel te vermijden dat de hele aanloopfase te lang gaat uitlopen.

c. Spelopdracht voor rollenspel

Groepjes van drie (1 Freek, 1 vader en 1 moeder) worden gevormd en krijgen elk (na wat toelichting) de volgende opdracht-fiche :

SITUATIEOMSCHRIJVING

Vooraf :

De familie Robijns is een avondje uit gaan eten in Brussel om de schijnvrede te vieren.

Freek voelde er zich helemaal niet goed bij.

Speel nu de volgende situatie : Alleen op zijn kamer besluit Freek weg te lopen. Hij pakt zijn boeltje bij elkaar en sluipt naar beneden. In de keuken loopt hij zijn vader tegen het lijf. Hoe reageert hij ?

Later komt z'n moeder erbij. Wat is haar rol ?

Speel naar een oplossing toe : weglopen of niet ?

Vorbereidingstijd : ongeveer 15 minuten.

Probeer te benadrukken dat men best al spelend een oplossing tracht te vinden. Ook duidelijk het belang van de rolvastheid benadrukken.

d. Opvoering van (een aantal) rollenspelen.

e. Bespreking van de verschillende spelen

Aandachtspunten hierbij kunnen zijn :

- Welke oplossingen kwamen er naar voren ?
- zijn die oplossingen realistisch ?
- waarin verschilde de uitbeelding van de personages (bv. autoritaire vader t.o. een zachtmoedig vader-figuur)

f. Lezen van het fragment in het boek

(met daaraan verbonden een mogelijke terugkoppeling naar

de rollenspelen).

We geven in onderstaand fragment opzettelijk niet de ont-
knoping, omdat het ontbreken van dit gesimuleerde gegeven
sterker kan aanzetten om het boek te lezen
(cf. bijlage).

TOT SLOT nog enkele alternatieve mogelijkheden :

- vooraf het boek laten lezen en de thematiek van het
boek laten verwerken in een 'tableau vivant'
- vanuit het "mannetje-maken" overgaan naar een neerslag
in de vorm van een (schriftelijke) beschrijving van het
personage, die achteraf met fragmenten uit het boek kun-
nen gekonfronteerd worden
- een vervolg spelen op een tekstfragment; de situatie die
voorafgaat aan een bepaald fragment trachten in een spel
te rekonstrueren....
- etc.

Luuk Van Waes.

BIJLAGE

Bewerkt frag ment uit : "Sikkelstraat 12," Gaston Van Camp, Uitg. Lannoo

Het was een stomme rotavond geweest.

Ik verdween als de bliksem naar mijn slaapkamer, zonder groet. Ik zou
het vals van mezelf gevonden hebben, als ik nu vriendelijk "goeie-
nacht paps" had moeten zeggen. Ik bleef een hele tijd gekleed op
de bedrand zitten.

Waarom was ik eigenlijk niet blij zoals de anderen ? Er waren toch
alle mogelijke redenen om de vlag uit te steken ? De vrede was gete-
kend, paps en mams koerden als tortels, geen mens in de gemeent zag
nog iets van de barst in het gezinswandje (alleen ik wist scherp hoe
dun en kwetsbaar dat wandje was, vol gecamoufleerde kreuken aan de
binnenzijde - maar wat ik ervan vond, was immers bijkomstig, Freekje
was te jong voor alles).

Hoe lang zat ik daar ?

Een half uur ? Ik heb er eigenlijk geen idee van. Hoe meer ik piekerde, hoe somberder en hopelozener ik alles inzag.

Wie bekommerde zich écht om mij ? Wie had échte interesse voor wat ik dacht ? Wilde ? Voelde ? Hoopte ? Verlangde ?

Ik voelde me zo eindeloos triest als ik me nog nooit gevoeld had. Een triestheid die als een kei op mijn borst drukte. Een gevoel van uitzichtloze eenzaamheid kapselde me in. Ik moest op mijn tanden bijten en mijn vingernagels diep, tot aan de grens van de pijn, in mijn handpalm drukken, om niet te huilen. Ik wou dat ik had kunnen huilen, maar ik verzette me ertegen - ik begreep het zelf niet, alsof ik niet helemaal mezelf was.

En ineens zag ik het allemaal glashelder.

Mijn besluit stond vast : ik ging weg. Net als mams. Ook ik volgde de golf die ik vrij gekozen had. Waarheen ? Nergens. Waar kon ik heen ? Nergens. Ik ging gewoon weg. Ergens moest er een plaats zijn waar ze naar je luisterden, ergens moesten er toch mensen zijn die interesse voor je hadden ?

Ik kiestte mijn sportzak met wilde, ongedurige bewegingen op mijn bed leeg. Haalde wat ondergoed uit mijn kleerkast, alle kousen die ik kon vinden (ik heb wel 's last van zweetvoeten, daarom), ook een warme wollen trui, nog wat andere spullen. Dat alles proppte ik in de sportzak. Ik haalde mijn spaarpot leeg. Negenhonderd frank. In mijn portefeuille zat nog driehonderd frank. Maakte schoon twaalfhonderd. Daar kwam ik een heel eind mee, voorlopig, daarna zou ik wel zien. Zou ik ook wat geld nemen uit het koffertje in de ladenkast ? Daar zat gewoonlijk zo'n tienduizend frank in. Nee, dat was écht stelen. Ik zou dat geld immers de eerste jaren niet kunnen terug geven. Pas later, als ik piloot was, maar dan waren paps en mams misschien al dood. Nee, geen ander geld dus, alleen de twaalfhonderd frank. Daar kwam ik in ieder geval tot tante Marleen in Oostenrijk - en dan...

Ik sloop de gang in. In de slaapkamer van paps en mams bleef het stil. Ze sliepen dus, stevig omstrengeld, lijf aan lijf. De keukendeur piepte even. In de woonkamer was de schemerlamp blijven branden, er viel wat flauw licht door de harmonicadeur in de keuken. Ik liep de woonkamer in.

Daar was paps.

Over zijn PYama droeg hij een kamerjas. In zijn hand had hij een glas jonge Bokma, zijn lievelingsdrank, de fles stond op het tafeltje. Hij zei niets. Keek alleen naar me. Naar de sportzak in mijn hand.

Toen zette hij het glas met een tik neer, kwam naar me toe, nam de sportzak uit mijn hand, keek er even in, gooide hem in de luie stoel. Hij wees dat ik kon gaan zitten.

Ik gehoorzaamde, ik kon niet anders dan gehoorzamen, bijna willoos, zo had het me verrast. Waarom sliep paps nu niet, met zijn lijf tegen mams' lijf aangedrukt ?

Ook paps liet zich in de stoel zakken, recht tegenover me. Hij kruiste zijn benen. Wat stond dat gezicht ernstig ! Waarom keek hij zo strak naar me ? Alsof hij probeerde dwars door me heen te kijken.

- Zover zijn we dus, Freek, zei hij langzaam (niet bitter of boos, ik zou het eerder moe willen noemen, hij sprak ook zacht, een beetje toonloos, anders dan gewoonlijk).

- Als ik het goed heb, wil je weglopen, klopt dat ?

Ik knikte. Eigenlijk knikte ik niet. Ik had willen knikken, maar om één of andere reden bewoog mijn hoofd niet.

- Weet je ook waarom je weg wilt lopen ? Heb je een duidelijk motief ervoor ?

"Motief" dacht ik. Waarom gebruikt hij dit geleerde woord tegen me ? Tegelijk schoof een andere gedachte door mijn hoofd: hij praat tegen je als tegen een volwassene. Hij neemt je au sérieux. Voor één keer doet hij niet neerbuigend of ontwijkend of kinderachtig, hij gaat niet op zijn hurken zitten om met je te praten.

Dat stemde mij ineens veel milder. Hij begreep blijkbaar dat het dit keer ernst was.

- Je vond het geen geslaagde avond. Dat heb je duidelijk laten merken. Maar mams en ik vonden het wél een geslaagde avond. Als je liever thuis was gebleven, dan had je dat ronduit moeten zeggen. Dat is punt één : eerlijk zijn tegenover elkaar. Je mening zeggen "Gaan jullie maar, ik heb geen zin, ik kijk wel tv."

Hij had gelijk, ik knikte. Dit keer knikte mijn hoofd mee. En punt twee ? Dacht ik, kom op, waarom laat je het zo lang duren ?

- Punt twee is dit Freek. Tussen mams en mij zijn er wel eens woorden. Dat weet jij zo goed als ik. Komt in elk huisgezin voor, neem dat van me aan, ook in het beste. We hebben nooit met jou over bepaalde moeilijkheden gepraat, omdat we vonden dat we die zelf moesten oplossen. Dat is fout van ons geweest, we hebben het niet aangedurfd. En punt drie : je mams is niet écht naar tante Marleen geweest.

- Dat weet ik, zei ik, feller dan ik wilde. Ik heb dat altijd geweten.

- Goed, het vergemakkelijkt de zaken. Je mams is wél naar Oostenrijk geweest, maar niet naar tante Marleen. Er was..ze is...er was iemand anders.

- Weet ik, zei ik. Ze is met die Franse schilder....

Toen knapte ik af.

Want in de deuropening naar de keuken stond mams, en ze had het gehoord.